

60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan

Anadolu'da Doğdu

Festschrift für Fahri Işık zum 60. Geburtstag

(Ayrıbasım/Offprint)

Yayına Hazırlayan/Herausgeber
Taner Korkut

Katkılarıyla/unter Mitarbeit von
Havva İşkan - Gül Işın

PİSİDİA ANTİOCHEİASI EROSU**

Mustafa Şahin*

Bu makalede, 2000 yılındaki kazı çalışmaları esnasında Büyük Bazilika'nın (St. Paul Kilisesi) kuzey doğusunda¹, sur duvarlarına ve sur duvarının dışında kalan nekropole yakın bir yerde, yüz üstü uzanır şekilde yüzeyde bulunan bir Eros heykeli tanıtılacaktır (Res. 1-6). Bu çalışma ile amaçlanan; sırası ile heykelimizin diğer kopyalar arasındaki yerini belirlemek, bu arada ön tipin ne zaman yaratılmış olabileceğini irdelemek, ikonographisine değinmek, son olarak da tarihlemektir.

Yalvaç Arkeoloji Müzesi'nde 2578 envanter numarasına kayıtlı olan ve ince kristalli beyaz mermerden yontulan heykel, 45 cm uzunluk, 28 cm genişlik ve 22 cm kalınlığa sahiptir. Burada çıplak olarak aslan postu üzerine uzanır şekilde betimlenmiş uyuyan bir Eros resmedilmiştir.

Heykelimizin sol kol omuzdan ve her iki ayak bilekten sonra eksiktir (Res. 2 ve 6). Sağ kolun dirseği üzerinde ve sol baldırın yüzeyde kopmalar vardır (Res. 3-4). Ancak sağ koldan kopan parça henüz yerine yapıştırılmamış olsa da kayıp değildir (Res. 4). Sağ elde tutulan haşhaş kozalarından birisinin dalı eksiktir (Res. 5). Sağ arkada uzanan

sadağın uç bölümünde kopma vardır (Res. 4-5). Sergi olarak kullanılan aslan postunun sol arka pençesi, kuyruğunun bir kısmı ve başın sadece ağza kadarki bölümü korunmuştur (Res. 1, 3, 6). Arka taraf işlenmeden bırakılmıştır.

Heykelimizde konu olarak bir aslan postunu sergi yaparak tamamen çıplak olarak soluna doğru sırt üstü uzanan bir Eros betimlenmiştir (Res. 1, 3). Postun başı Eros'un sırtına gelecek şekilde arkadadır (Res. 1, 5). Postun sertliğini gidermek için sırt mantosunu çıkartarak başının altına yastık yapmıştır; bunun bir bölümü baş ile sol pazunun arasında görülebilmektedir (Res. 2).

Sağ kol başın yanından arkaya doğru gitmekte ve sağ eli ile başın arkasına gelecek şekilde üzerinde birer haşhaş kapsüllünün bulunduğu iki sap tutmaktadır (Res. 5). Dirseğe kadar korunan sol kol ise, dirsekten sonra kolun hareketine ve Eros'umuz ile yakın benzerlik içerisindeki diğer kopyalara göre², dirseğe kadar öne doğru ilerlemekte, daha sonra da dirsekten kırılarak vücuda paralel bir şekilde aşağı inmektedir (Res. 2-3).

* Prof. Dr. Mustafa Şahin, Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 42031 Konya - Türkiye.

** Bu heykel üzerinde çalışmam için izin veren ve Yalvaç Arkeoloji Müzesi'ndeki araştırmalarım esnasında her türlü kolaylığı gösteren dönemin Müze Müdürü sayın M. Taştalan'a minnettarım.

- Braemer F. Braemer, "Observations sur des grandes statuettes et des petits Grands Bronzes représentant des types répandus a travers l'Empire Romain", in: *Annales de l'Université Jean Moulin lettres. Actes du IVe Colloque International sur les bronzes antiques (17-21 Mai 1976)* (1976).
- Christie Christie's Antiquities. Auktion 29 Oktober 1980, 32 Nr. 210.
- İnan J. İnan, *Roman Sculpture in Side* (1975).
- Koch-Wight G. Koch- K. Wight, *Roman Funerary Sculpture Catalogue of the Collections. The J. Paul Getty Museum Malibu - California* (1988).
- Mansuelli G. A. Mansuelli, *Galleria degli Uffizi. Le Sculture I* (Roma 1958).
- Söldner M. Söldner, *Untersuchungen zu liegenden Erosen in der hellenistischen und römischen Kunst. Europäische Hochschulschriften 38.10* (1986).
- Stuart-Jones H. Stuart-Jones, *A Catalogue of the ancient sculptures. Preserved in the municipal collections of Rome. The sculptures of the Palazzo dei Conservatori* (1926).

¹ S. Mitchell - M. Waelkens, *Pisidian Antioch. The Site and its Monuments* (1998) 92 Abb. 18.

² Stuart-Jones Abb. 16 (Roma); Mansuelli Abb. 108 (Floransa); Christie Nr. 210 (Göttingen).

ISBN 975-807-079-7

© 2004 Ege Yayınları • İstanbul
All rights reserved

Printed in Turkey by Graphis Matbaa
Printed on fade resistant and archival quality paper (PH 7 neutral)

Dağıtım / Distribution
Ege Yayınları

Arsınyatağı Sok. 35/2, Cihangir 34433 İstanbul - Turkey
Phone: +90 (212) 244 7521-23 Fax: +90 (212) 244 3209 e.mail: zero@kablonet.com.tr

Vücut ve bacaklara göre orantısız şekilde büyük işlenen baş, göğüs üzerine doğru eğiktir (Res. 1-2). Başın normal vücut organlarına göre büyük olarak verilmesi doğrudan çocuk anatomisi ile ilintili olmalıdır. Başın üzerinde ortaya gelecek şekilde bir örgü ile bir araya getirilen saç, yanlardan omuz üzerine doğru dolgun bukleler şeklinde bırakılmıştır (Res. 1, 4). Saç böylece yüzün etrafını çevrelemiş, bu hali ile de sanki bukleli bir çelenk takıyormuş izlenimi ortaya çıkmıştır. Saç yanlarda ve tepede en küçük detayına kadar işlenirken, başın arkasında kalan bölümde kaba bırakılmıştır.

Eros'un yüzünde dolgun yanaklar ilk bakışta dikkat çekmektedir (Res. 2). Burun ve çene arasındaki yüz kasları derin çizgiler ile birbirinden ayrılmıştır. Bu hat üzerine gözler, küt burun ve küçük ağız yerleştirilmiştir. Badem şeklindeki kapalı gözler düz bir eksen oluşturacak şekilde yan yana durmaktadır. Burun ve ağız yine çocuk anatomisine uygun şekilde küçük betimlenmiştir. Burun küçük ve basıktır. Burun kökü derin çizgilerle vurgulanmıştır. Etili dudaklardan oluşan küçük ağız hafif aralıktır.

Göğüsler etli ve meme uçları özenle belirtilmiştir (Res. 3-4). Kasıklar derin matkap çizgileri ile vurgulanmıştır (Res. 3). Sırt altında bulunan sadağın taşıyan kemer sağ omuz üzerinden gelerek karın üzerine inmekte, oradan da sol kol altına doğru yükselerek tekrar arkaya gitmektedir (Res. 1-2). Sadak kemeri kenarındaki yumuşak dönüşler, bunun yumuşak bir kumaştan yapıldığı havasını vermektedir.

Kanatlar sergi ödevi gören aslan postunun dışına taşmamak üzere sağda ve solda olmak üzere vücudun her iki yanında yer almaktadır (Res. 3). Kanatları oluşturan tüyler birer birer en ince detayına kadar işlenmiştir. Bacaklar ise açık bir şekilde olmak üzere rahat bir duruş içerisinde yan yana uzanmaktadır.

Sergi olarak kullanılan aslan postunun sağ ön ve sağ arka pençeleri içe doğru katlanmıştır (Res.3). Kalın post üstten metal sertliğinde görülmesine karşın, cepheden bakıldığında ince bir kumaşmış gibi ustaca zemin üzerine yayılmıştır (Res. 1, 3). Kuyruğun korunan bölümü bacaklar arasındaki rahat bir şekilde görülmektedir (Res. 3, 6).

Antiocheia Erosu'nun Diğer Kopyalar Arasındaki Yeri

Bu aşamada şimdi özlüce tanıtmaya çalıştığımız heykelimizin diğer kopyalar arasındaki yerini belirlemede fayda olacaktır. Benzer olan örnekler Hellenistik dönemden başlayarak rastlamak olasıdır³. Ancak özellikle Roma İmparatorluk dönemiyle birlikte tipin çok sayıda repliğinin ortaya çıktığı görülmektedir⁴. Bunlar arasında bizim Eros'un da bulunduğu bir grup aslan postu üzerinde olmaları, sollarına yaslanarak uzanmaları, sağ kollarını omuz üzerinden başın arkasına doğru atmaları, bacaklarını açarak uzanma şekilleri ve yanlarında bulunan belirteçleri ile diğerlerinden ayrılmaktadırlar.

Kopyalardan birisinin bir zamanlar Berlin'de olduğu bilinmektedir⁵. Kaya üzerine sardığı aslan postu üzerinde uzanır şekilde betimlenen heykelin bizim Eros'da olduğu gibi sağ kolunu omuz üzerinden başının arkasına doğru attığı ve orada sağ eli ile iki tane hashaş kapsülünü tuttuğu rivayet edilmektedir. Başın arkasında yer alan sadağın askısı yine göğüs üzerinden geçmektedir. Bacaklar ise açıktır. Ancak farklı olarak sol yanında sol eli ile bir meşale tutmaktadır ve ön tarafta kayanın üzerinde bir adet kertenkele bulunmaktadır.

Diğer bir kopya ise Floransa'da Galleria degli Uffizi'dedir⁶. Bunun da nereden geldiği bilinmemektedir. Kaya üzerine yaydığı aslan postu üzerinde uzanmaktadır. Sağ eli omuz üzerinden başın

arkasındadır. Arka tarafta bulunan sadağın askısı yine göğüs üzerinden geçmektedir. Sol kol dirsekten kırılarak vücudun yanına paralel uzanmaktadır. Haşhaş kapsülleri burada farklı olarak sol eldedir. Bacaklar yine alışılmışın dışında solu alta kalacak şekilde birbirinin üzerine çapraz atılmıştır. Ayak ucunda ise bir öncekinde olduğu gibi bir kertenkele mevcuttur.

Roma'da Palazzo dei Conservatori'de korunan bir diğer kopyanın Roma'da S. Vitale yakınlarında bulunduğu kayıtlıdır⁷. Yine ortak olarak kaya üzerine yaydığı aslan postu üzerinde uzanmaktadır. Sağ kolunu omuz üzerinden başın arkasına doğru gitmektedir. Floransa Eros'unda olduğu gibi hashaş kapsüllerini sol elinde tutmaktadır. Sadağın askısı göğüsler üzerinden çapraz geçmektedir. Sadak ve yay aslan başı postunun altına gizlenmiştir. Böyle sadak ve yayın birlikte betimlendiği örnek sayısı bu tipte yok denecek kadar azdır⁸. Kanatlar iyice yanlara doğru açılmıştır. Bacaklar da birbirinden ayrıktır. Sağ ayağın baş parmağına doğru ilerleyen bir kertenkele dikkat çekmektedir.

Göttingen'de özel bir koleksiyonda bulunan kopyanın İtalya kökenli olması dışında herhangi bir bilgi yoktur⁹. Kaya üzerine sarılan aslan postu bu kopyada da ortaktır. Sağ kol omuz üzerinden başın arkasına atılmıştır. Farklı olarak sağ elini başın arkasında duran sadağın askısına dolamıştır. Sol eli ile de Berlin Erosu'nda olduğu gibi bir meşale tutmaktadır. Bacaklar olabildiğince birbirinden ayrıktır. Özellikle sağ taraftaki kanat açık şekilde durmaktadır. Sağ kanat ile bacak arasındaki boşlukta bir gürz yer alır. Roma Erosu'nda olduğu gibi sağ ayağın baş parmak ucuna doğru bir kertenkele uzanmaktadır. Sol bacağın önüne ise bir yay yerleştirilmiştir.

⁷ Stuart-Jones 232 vd. Nr. 13 Taf. 92.

⁸ Söldner 626 Nr. 53.

⁹ Christie 32 Nr. 210 resimle birlikte.

¹⁰ Söldner 626 Nr. 55 Abb. 58-59.

¹¹ İnan 163 Nr. 88 Taf. 75.

¹² Koch - Wight 114 vd. Nr. 43 resimlerle birlikte.

¹³ Söldner 623 vd.

³ Örnek olarak bk. G. M. A. Richter, "A Bronze Eros", *AJA* 47, 1943, 365 vd. Abb. 1 vd.; J. Marcadé - É. Raftopoulou, "Sculptures Argiennes II", *BCH* 87, 1963, 85 vd.. Abb. 38; Söldner 75 vd. Abb. 48 vd.

⁴ Örnek olarak bk. Söldner Abb. 1vd.

⁵ Söldner 623 Nr. 49.

⁶ Mansuelli 140 vd. Nr. 109 Abb. 108.

Bir diğer kopya Zagreb Arkeoloji Müzesi'nde korunmaktadır¹⁰. Buluntu yerinin Güney İtalya'da Minturno olduğu bildirilmektedir. Sağ kol yine omuz üzerinden başın arkasına gitmektedir. Farklı olarak sağ eli ile meşale tutmaktadır. Sol kol korunduğu kadarı ile vücuda paralel yanda durmaktadır. Kanatlar yanlara doğru açılmıştır. Sağ ayağa doğru bir kertenkele yaklaşmaktadır.

Kalçadan aşağısı korunan bir diğer kopya Side'de yüzey buluntusu olarak bulunmuştur¹¹. Korunduğu kadarı ile yine aslan postu üzerinde uzanmaktadır. Bacaklar her iki yana doğru açıktır. Sol ayağının önünde kertenkelenin sadece izleri seçilebilmektedir.

Bu gruba ait bilinen son örnek Malibu'da J. Paul Getty Müzesi'nde korunmaktadır¹². Ancak geldiği yer konusunda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yine aslan postu üzerinde uzanmaktadır. Sağ kolu omuz üzerinden başın arkasına doğru atılmıştır. Göğüs üzerinden başın arkasında bulunan sadağın askısı çapraz olarak geçmektedir. Bacaklar her iki yana doğru açıktır.

Bizimki ile birlikte sekiz kopyadan oluşan bu gruba M. Söldner "Malibu Tipi" olarak adlandırmak istemektedir¹³. Geldiği yer bilinen kopyalara göre iki örnek İtalya, iki örnek ise Anadolu kökenlidir. Ancak bunlardan ne İtalya, ne de Anadolu'da bulunanlar birbirleri ile yakın benzerlik içerisindedir. Kopyalar arasındaki ölçüler göz önüne alındığında, 35 cm ile en küçük boyutlu olan Göttingen ve 67 cm ile en büyük uzunluğa sahip Floransa kopyaları dışında ortalama uzunluğun 40-50 cm arasında değiştiği gözlemlenmektedir. Kopyalar boyutlarına göre sıralandığında ortaya çıkan sonuç aşağıdaki tabloda görülebilmektedir:

	Uzunluk	Genişlik	Kalınlık
Floransa	67 cm	36 cm	13,5 cm
Zagreb	65 cm	40 cm	?
Roma	48 cm	34,5 cm	?
Yalvaç	45 cm	28 cm	22 cm
Malibu	41 cm	26 cm	13,5 cm
Berlin	40 cm	?	?
Göttingen	35 cm	21 cm	8 cm
Side	23 cm (Korunan)	24 cm	8,5 cm

Bu tipin orijinali günümüze ulaşmadığı için orijinaline en yakın olan kopyanın bu sekiz örnek arasında hangisi olduğuna karar vermek zordur. Kopyalar arasındaki benzer yönler ve farklılıklar aşağıdaki tabloda ayrıntılı bir şekilde gösterilmeye çalışılmıştır. Bu tabloya göre, sergi olarak kullanılan aslan postu, sağ kolun hareketi, başın altında yer

	Yalvaç	Berlin	Floransa	Göttingen	Roma	Zagreb	Side	Malibu
Aslan Postu	X	X	X	X	X	X	X	X
Sağ kol hareketi	X	X	X	X	X	X	X	X
Sadak arkada	X	X	X	X	X	?	?	X
Saç Tuvaleti	X	?	X	X	X	X	?	X
Çapraz Sadak Askısı	X	X	X	—	X	—	?	X
Açık Bacaklar	X	X	—	X	X	?	?	X
Çapraz Bacak	—	—	X	—	—	—	—	—
Açık Kanat	—	?	—	X	X	X	?	—
Sağ elde haşhaş	X	X	—	—	—	—	?	—
Sol elde haşhaş	—	—	X	—	X	—	?	—
Sağ elde sadak askısı	—	—	—	X	—	—	?	—
Sol elde meşale	—	X	—	X	—	—	?	—
Sağ elde meşale	—	—	—	—	—	X	?	—
Kertenkele	—	X	X	X	X	X	X	—
Yay	—	—	—	X	X	—	?	—
Gürz	—	—	—	X	—	—	?	—

¹⁴ Koch – Wight 114 vd. Nr. 43.

¹⁵ Söldner 626 Nr. 55 Abb. 58-59.

¹⁶ Söldner 623 Nr. 49.

¹⁷ Mansuelli 140 vd. Nr. 109 Abb. 108.

¹⁸ Stuart-Jones 232 vd. Nr. 13 Taf. 92.

¹⁹ Christie 32 Nr. 210.

²⁰ İnan 163 Nr. 88 Taf. 75.

alan sadak, tepede örülerek tutturulan ve yanlardan omuzlar üzerine bukleli şekilde düşürülen saç tuvaleti kopyaların tümü için ortak özellikler olarak belirginleşmektedir.

Aşağıdaki tabloya göre Antiocheia Erosu'nun diğer kopyalar arasındaki yerini belirlemek olası gibi gözükmektedir. Eros'umuzda olduğu gibi postun sergi olarak yayıldığı diğer örnekleri Malibu¹⁴, Zagreb¹⁵, Berlin¹⁶, Floransa¹⁷, Roma¹⁸, Göttingen¹⁹ ve Side'de²⁰ görmek olasıdır. Bununla birlikte kuyruğun bir ilmek gibi işlendiği kopyalara sadece Malibu, Göttingen, Side ve Roma'da rastlamaktayız. Ancak düğümün yönünün kopyalar arasında farklılık gösterdiğinin altı özellikle çizilmelidir. Kanatlar yine bütün kopyalarda birbiri ile uyum içerisindedir. Kanat formu ve detaylardaki düzen Berlin ve Malibu örnekleri ile çok yakın benzerlik göstermektedir. Sadağın askısı Malibu, Floransa,

Berlin ve Roma'daki kopyalarda yine benzer şekilde tekrar edilmiştir. Bununla birlikte Malibu ve Floransa kopyalarının askılarının bizim örnekte olduğu gibi yumuşak ve kumaşimsı bir havada olduğunu ayrıca belirtmek faydalı olacaktır. Başın arkasında bulunan sadağın yeri Malibu²¹, Göttingen ve Floransa'da²² aynen tekrar edilmiştir. Vücudun organizasyonu ve özellikle de yüz uzularının yerleştirilişi Floransa ve Roma Erosları ile benzerlik göstermektedir. Farklı olarak Berlin, Zagreb, Göttingen, Floransa ve Side kopyalarında bir kertenkeleye yer verilmiştir. Berlin ve Göttingen Eros'ları ise yine farklı olarak sol ellerinde meşale ile betimlenmişlerdir. Kopyalar arasında salt Floransa, Roma ve Berlin örnekleri bizim Eros'ta olduğu gibi elinde haşhaş kapsülü ile resmedilmiştir. Ancak Floransa ve Roma kopyalarında haşhaş kapsülü farklı olarak sol elde tutulmaktadır.

Kopyalar arasındaki farklılıklar bazen çok belirgin de olabilmektedir. Örneğin Antiocheia ve Berlin kopyaları haşhaş kapsülünü benzer şekilde sağ elleri ile tutmaktadırlar. Ancak her iki kopya bacak hareketleri, kompozisyonda yer alan kertenkele ve sol elde tutulan meşale ile birbirinden belirgin şekilde ayrılmaktadır. Bu karşılaştırmadan da anlaşılacağı gibi, belirteçler ve duruş kopyalar arasında birbiriyle çok açık farklılıklar gösterebilmektedir.

Sözü edilen farklılıklara karşın, Malibu²³ ile Antiocheia Eros'ları arasında diğer kopyalara göre şaşılacak oranda yakın benzerliklerin olduğu dikkat çekmektedir: dolgun ve sıkı betimlenen vücut, sivri verilen göğüsler, derin verilen yüz çizgileri,

etli ve plastik sadak bandı ilk göze çarpan benzerlikler olarak sıralanabilirler. Çocuk anatomisine uygun olarak işlenen büyük baş yapısı da yine her iki kopyayı bir birine yaklaştırmaktadır. Aslanın kuyruğunun bağlama şekli de her ikisi arasında aynı gibi gözükmektedir. Böylesine yakın benzerliğe karşın, farklı olarak Malibu Erosu'nun sağ elinde haşhaş kapsülü eksiktir. Her ikisi arasında çok yakın benzerlik olduğu düşünülürse, bu farklılığın nedeni belki sanatçı yorumu ile açıklanabilecektir. Sonuç olarak Antiocheia Erosu'nun Malibu Erosu ile birlikte bugün kaybolan bir orijinalden bire bir kopya edildiğini savlamak olasıdır. Bu durumda kaybolduğu düşünülen orijinal ilk olarak ne zaman yaratılmış olabilir, sorusuna yanıt aranması gereklidir.

Klasik dönemin delikanlı tipindeki Eros motifinden Hellenistik dönemde dolgun ve etli çocuk görüntüsüne geçiş Eros betiminde dönüm noktasını oluşturmuş²⁴ ve bu çağda çocuk Eros tipi yaygın görülmeye başlamıştır²⁵. Bu konuda yanıt bekleyen soru; uzanır şekilde betimlenmiş olan çocuk Eros tipinin ilk olarak ne zaman yaratılmış olduğudur. Bu tipe ait en erken tarihli örnek terrakotta figürin olarak Myrina'dandır²⁶. Ancak ne yazık ki bu erken örneğin paralellerini Rodos kökenli olan bronz New York Erosu'na kadar izlemiyoruz²⁷. New York Eros'u Roma dönemi kopyası değil de, orijinal olarak kabul edilmektedir. Ancak bilim adamları bronz heykelin tarihi konusunda farklı görüşlere sahiptirler: Örneğin M. Söldner İ.Ö. 3. yüzyılın 2. çeyreğini önerirken²⁸, B. Andreae geç 3. yüzyıl veya 2. yüzyılın başlarını

²¹ Söldner 90 Dn. 319.

²² Söldner 91 Dn. 320.

²³ Koch-Wight 114. Ancak M. Söldner Hadrian dönemini önermektedir. Ayrıca bk. Söldner 90.

²⁴ H. Döhl, Der Eros des Lysipp (1968) 76 vd. 98 vd.; Söldner 129 vd. 351 vd.

²⁵ B. Andreae, Skulptur des Hellenismus (2001) 104.

²⁶ E. Bielefeld, AA 1950-51, 51 vd. Abb. 2; LIMC III (1986), 916 Nr. 779 Taf. 653 diğer kaynakça ile birlikte.

²⁷ New York, Metropolitan Müzesi Env. Nr. 43.11.4; G. M. A. Richter, "A Bronze Eros", AJA 47, 1943, 365 vd.; LIMC III (1986) 916 No. 780a Taf. 654; Söldner 11 vd. 605 Kat. Nr. 17 Abb. 1 vd.; B. Andreae, a. O., 104 vd. Taf. 68; Ch. Kunze, "Die Konstruktion einer realen Begegnung: zur Statue des Barberinischen Fauns", in München, in: Neue Forschungen zur hellenistischen Plastik. Kolloquium zum 70. Geburtstag von Georg Daltrop (2003) 39 vd. Abb.13-16.

²⁸ Söldner 23 vd. Tarihlemede karşılaştırma örneği olarak British Müzesi'nden bir çocuğa ait gümüş figürini kullanmıştır. Figürin birlikte bulunan sikkelere göre İ.Ö. 240 civarına tarihlenmektedir. Ayrıca bk. E. A. Gardner, JHS 6, 1885, 8 vd. Nr. 51 Taf. A.; Söldner 37.

teklif etmekte²⁹, Ch. Kunze ise İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısına doğru erken bir tarihin daha uygun olacağını düşünmektedir³⁰. Söz konusu tarihler arasında seçim yapmaya olanak sağlayacak daha kesin tarihli karşılaştırma örneği olmadığından, New York Erosu için İ.Ö. 3. yüzyılın ortalarında bir tarihi kabul etmek uygun olacaktır. Bu durumda en azından tipin Yüksek Hellenistik çağda yaygınlaştığını kabul etmek yanlış olmayacaktır. Ayrıca, uyur şekilde betimlenen Satyr³¹ veya Hermaphrodite³² yontuları gibi örnekler de bu savımızı desteklemektedir.

Sonuç olarak tipi klasik geleneğin Roma çağındaki temsilcisi olarak kabul etmek olasıdır. Söldner'in savının aksine³³, Myrina figürününün de kanıtlandığı gibi, tip Hellenistik değil de Klasik sanatın Roma'ya bir mirası olmalıdır. Ayrıca ilk örneğin Myrina kökenli olmasından hareketle, tipin Anadolu'da yaratılmış olduğunu da savlamak olasıdır.

İkonographi

Klasik dönemden başlayarak betim sanatında sık sık karşılaşılan bir motif olan uyuyan Eros figürü hangi amaçla kullanılmıştır, sorusuna da yanıt aranması gereklidir. Bir kaya üzerinde uyuyan Eros'un gündelik hayattan bir sahne olarak dekoratif amaçlı kullanıldığını çeşme ve bahçe heykellerinden hareketle savlamak olasıdır³⁴. Bu durum-

da acaba Antiocheia Erosu da bir dekor olarak herhangi bir yapıyı mı süslüyordu sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun çözümü için ayrıca heykellerle birlikte betimlenen belirteçlerin de göz önünde bulundurulmasında fayda olacaktır. Örneğin Antiocheia Erosu sağ elinde haşhaş kapsülü tutmaktadır. H. Wrede yetmişin üzerinde Eros heykelini kapsayan incelemesinde, bunların on yedi tanesinde Eros'un belirteç olarak elinde haşhaş kapsülünü tutar şekilde betimlendiğini belirlemiştir³⁵. Antik çağ betim sanatında haşhaş acaba hangi amaçla kullanılmıştır?

İzmir Arkeoloji Müzesi'nde korunan Hypaipa'dan girlandlı bir lahit bu konuda ip ucu olarak kullanılabilir³⁶. Burada ana panonun üzerinde küçük bir kaya nişinin içerisinde elinde haşhaş kapsülü ile birlikte betimlenmiş uyuyan bir Eros söz konusudur. Eros betisinin hemen altında ise "Υπνος αιωνιος yazılıdır³⁷. Bu yazıtta göre, burada figürün Amor değil de, Somnus (Hypnos) olarak betimlendiğini savlamak olasıdır³⁸. Eros ile Somnus'un, yani ölüm uykusunun, özdeşleştirildiğini Therme Müzesi'nden bir urne kapağında olduğu gibi diğer Roma mezar yazıtları ile de pekiştirmek olasıdır³⁹. Uyur şekilde betimlenen çıplak Eros yontularının mezar kültürü ile olan ilişkisini lahitler üzerinde yer alan betimlerin yanı sıra⁴⁰, bunların mezar heykeli olarak buluntu yerleri ve bazı örnek-

lerde birlikte betimlenen meşale⁴¹, kertenkele⁴² gibi belirteçler de ortaya koymaktadır.

Heykelimizde dikkat çeken bir diğer özellik sergi olarak aslan postunun kullanılmış olmasıdır. Bilindiği gibi aslan postu Herakles'in önemli belirteçlerinden birisidir⁴³. Sık olmasa da bu tipteki Eros heykelleri arasında Herakles ile ilişkili diğer simgelerin de kullanıldığı bilinmektedir: örneğin Göttingen kopyasında gürz ve yay⁴⁴, Roma kopyasında ise sadece yay Eros ile birlikte bulunmaktadır⁴⁵. Yine Selanik'ten İ.S. 2. yüzyıla tarihlenen bir mezar anıtı üzerinde Eros'un Herakles'in silahları ile betimlendiği bilinmektedir⁴⁶. H. Wrede'ye göre, Herakles ile olan bu ortak yön, yine mezar kültürü ile ilişkili olmakla birlikte, kişinin cennetteki derecesine işaret eden heroik bir ölüme simgelemektedir⁴⁷.

Sonuç olarak, uzanan Eros betimi ile bu tipte ölüm değil de, ölüm uykusuna veya derin uykuya yatmış birisi, özellikle de bir çocuk, söz konusu olmalıdır⁴⁸. Dolayısı ile bu tipte Eros ölümün temsilcisi olarak düşünülmemelidir. Bu bir tür derin uykudur, öbür dünyada tekrar uyanmak üzere uyunan⁴⁹. İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Hypaipa lahdi üzerinde yer alan yazıt ile⁵⁰, elinde haşhaş kapsülüyle resmedilen Eros'un ebediyete yolcu edilen yakının değil de, sadece derin bir uykuya dalanın betim-

lenmek istendiği savını pekiştirmek olasıdır⁵¹. Diğer bir ifade ile uyuyan Eros motifinin teselli edici bir fonksiyonunu olmalıdır⁵². Bu motifin özellikle mezar ikonografisinde yaygın olması da bu fikri desteklemektedir. Bu sonucu Antiocheia Erosu'nun bulunduğu yer de desteklemektedir. Çünkü Eros'umuz, başlangıçta da vurguladığımız gibi, Büyük Bazilika'nın kuzeyinde sur duvarlarına yakın bir yerde bulunmuştur. Kent nekropolünün sur duvarlarının dışında olduğu düşünülürse, bizim örnek de büyük bir olasılıkla nekropol ile ilişkili olmalıdır.

Tarihleme

Antiocheia Erosu üzerinde yer alan kalker tabakanın henüz temizlenmemiş olması tarihleme konusunda sıkıntı yaratmaktadır. Ancak baş üzerindeki saç örgüsü ve omuz üzerine doğru bırakılan bukleli saç yapısı tarihleme konusunda bizlere bir avantaj sunacak gibi gözükmektedir.

Eros'umuza stil açısından en yakın örnek Malibu Erosu'dur⁵³: Çocuk anatomisine uygun olarak işlenen büyük baş yapısı, yuvarlak ve etli yüz, başın ortasında bir örgü ile birleştirilen saç, hacimli bukleler şeklinde yanlardan omuz üzerine doğru bırakılan saç tuvaleti, derin verilen yüz çizgileri,

²⁹ Andrae, age. 105. Tarihleme karşılaştırma örneği olarak Sperlonga grubunda bulunan Polyphem'i duruşu, Nikeratos Hygieia'sını ve Juno Cesi'yi de stil açılarından göz önünde bulundurmıştır.

³⁰ Kunze, age. 39 vd.

³¹ Andrae, age. 101 vd. Abb. 62 Taf. 65; Kunze, age. 1 vd.

³² C. Vermeule, Greek Art: Socrates to Sulla. Art of Antiquity 2. 2 (1980) 92 vd. Abb. 125; Andrae, age. 178 vd. Taf. 172-173.

³³ Söldner 203.

³⁴ G. Bakalakis, AntK 9, 1966, 21; B. Kapossy, Brunnenfiguren der hellenistischen und römischen Zeit (1969) 40. Ayrıca bk. E. Schönenberger, "Eros in Bern: gefesselt und schlafend. Zur Ikonographie des Eros Desmios-Hypnos-Thanatos", HASB 15, 1994, 57; Kunze, age. 44vd.; Koch - Wight 114 Dn. 3.

³⁵ H. Wrede, Consecratio in Formam Deorum. Vergöttlichte Privatpersonen in der römischen Kaiserzeit (1981) 128.

³⁶ A. Aziz, Guide du Mus. de Smyrne2 (1933) 19; N. Asgari, AA 1977, 341. 368 İzmir E Abb. 23; K. Schauenburg, "Porträts auf römischen Sarkophagen", in: R. A. Stucky - I. Jucker (Hrsg.), Eikones. Studien zum griechischen und römischen Bildnis. H. Jucker zum 60. Geburtstag gewidmet. AntK Beih. 12 (1980) 158 Dn. 82 Taf. 54. 2; Wrede, age. 128 Taf. 5.2.

³⁷ Wrede, age. 128.

³⁸ H. Wrede de bizimle aynı kanıdadır, age. 127.

³⁹ Örnek olarak CIL VI 5314; W. Schwarzlose, De titulis 51; Wrede, age. 127 Anm. 29: "D. M. Aurelia Vitalis Cupidini abiae suae benemerenti fecit".

⁴⁰ Örnek olarak bk. Wrede, age. 128 Taf. 5.2; H. Wrede, "Zweites Symposion über die antiken Sarkophagreliefs", AA 1997, 418 Abb. 102.

⁴¹ Örnek olarak bk. Schauenburg, age. 158 Taf. 52. 3; Wrede, age., 129 Taf. 4.3-4.

⁴² Eros'un kertenkele ile birlikte betimlendiği 14 heykelinin olduğu bilinmektedir. Ayrıca bkz. Wrede, age. 128.

⁴³ Schauenburg, age. 158 Anm. 77.

⁴⁴ Christie 32 Nr. 210.

⁴⁵ Stuart-Jones 232 vd. Nr. 13 Taf. 92.

⁴⁶ Wrede, age. 129 Dn. 41.

⁴⁷ Wrede, age. 129.

⁴⁸ K. Parlasca, RM 77, 1970, 129 vd.; Schauenburg, age. 158; Koch-Wight 114 Dn. 11.

⁴⁹ Daha geniş bilgi için bkz. M. B. Ogle, MemAmAc 11, 1933, 81vd.

⁵⁰ Schauenburg, age. 158 Dn. 82.

⁵¹ Mezar yazıtlarına göre de antik çağda çoğunlukla ölümün derin bir uyku olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır: Schauenburg, age. 159 Dn. 92.

⁵² Ancak uyur şekilde betimlenen Eros figürlerinin tümünün ölüm uykusunu simgelediğini düşünmek hatah olacaktır. Ayrıca bk. Schönenberger, age. 57 Kat. Nr. 26-29. Hygieia ile betimlenen Eroslar ölüm uykusundan daha çok, sağlık uykusunu simgelemiş olmalıdır. Uyuyan Eros'un Hygieia'nın yanında destek figürü olarak kullanıldığı değişik örnekler için bk: LIMC V 1, bk. Hypnos/Somnus Nr. 147, 149; M. Comstock - C. Vermeule, Sculpture in Stone (1976), 124 Nr. 191. Moskova Puşkin Müzesi'nden bir heykel grubunda ise Eros Hygieia ve Asklepios'un yanındadır. LIMC V 1, bk. Hypnos/Somnus 605 Nr. 146 Taf. 417.

⁵³ Koch - Wight 114 vd.

dolgun ve sıkı betimlenen vücut, sivri verilen göğüsler ve plastik işlenen kasık çizgileri ilk göze çarpan benzer özellikler olarak sıralanabilirler.

Malibu Erosu M. Söldner tarafından Hadrian dönemine tarihlenmek istenmektedir⁵⁴. Ancak bigudilenmiş gibi spiral şeklinde duran buklelerden oluşan saç, saç tellerinin kendi içinde daha ince çizgilerle parçalanması, buklelerin çoğunlukla ortada bir matkap deliği ile sona ermesi Hadrian dönemi özelliklerinden çok, İzmir veya Sabratha'dan Titus portrelerinde olduğu gibi Flaviuslar dönemine daha yakın durmaktadır⁵⁵. Bu nedenle

G. Koch ve K. Wight tarafından önerilen İ.S. 1. yüzyılın 2. yarısı tarihi daha kabul edilebilir⁵⁶. Bu durumda Malibu Erosu'na çok yakın benzer olan Antiocheia Erosu da Flaviuslar dönemine tarihlenmelidir.

Sonuç olarak nekropole yakın bir yerde bulunan Antiocheia Erosu ile birlikte bugüne kadar bilinen kopya sayısı sekize çıkmış olmaktadır. Aslan postu üzerinde olması nedeni ile ölen kişi kahramanlaştırılmış, elindeki haşhaş kapsülü ile de yakının ölmediği, sadece derin bir uykuya daldığı kabul etmek istenmiş olmalıdır.

Res. 1

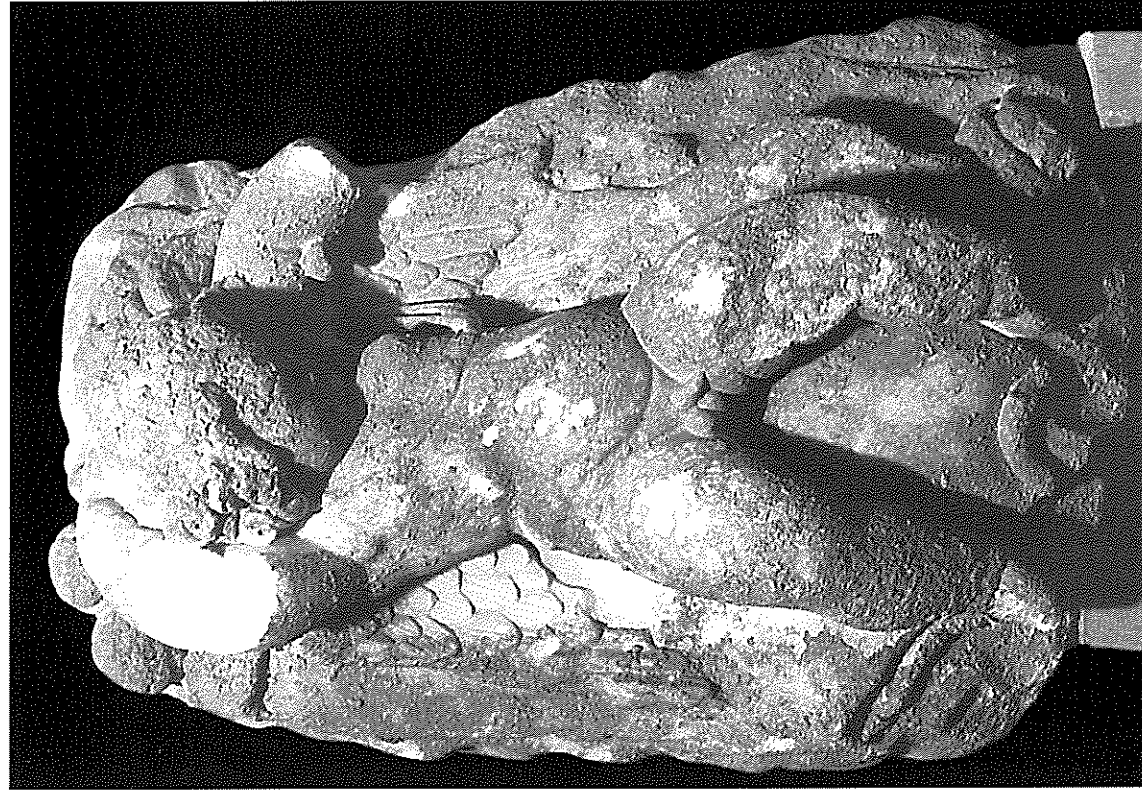

Res. 2

⁵⁴ Söldner 90 Dn. 317.

⁵⁵ G. Daltrop – U. Hausmann – M. Wegner, Die Flavien. Das römische Herrscherbild II. 1 (1966) Taf. 15.b ve 21.c-d.

⁵⁶ Koch – Wight 114.

Res. 3

Res. 4

Res. 5

Res. 6

İçindekiler / Inhalt

Tebrikler/Tabula Gratulatoria	ix
Önsöz/Vorwort	xi
Giriş/Zum Geleit	xiii
Prof. Dr. Fahri Işık'a Ait Çeşitli Yayınlar/Publikationen von Fahri Işık	xv
Abbasoğlu, Haluk/ <i>Pamphylia Hamamları/Plan Açısından Bir Değerlendirme</i>	1
Alanyalı, Hüseyin Sabri/ <i>Gedanken zum Kybele-Kult im römischen Pamphylien am Beispiel von Side und Perge</i>	11
Amedick, Rita/ <i>Heitere Mythologie/Bilder verliebter Götter und Helden bei Lukian von Samosata und die Mosaiken von Zeugma</i>	19
Andreae, Bernard/ <i>Der große Altar von Pergamon. Kunst und Anspruch</i>	33
Atik, Neşe/ <i>Tekirdağ/Karacalı Pışmış Toprak Figürinleri</i>	43
Bakır, Tomris/ <i>Daskyleion'da Phrygler</i>	55
Bammer, Anton/ <i>Zu den Schichten und Bauabfolgen im Artemision von Ephesos</i>	69
Başaran, Cevat/ <i>Kuşadası Hekatesi (Trivia)</i>	89
Başgelen, Nezih/ <i>Otto Benndorf'un 1892'deki Küçük Asya Araştırma Gezisi: "Karia-Lykia İncelemeleri"</i>	95
Baykal-Seeher Ayşe – Seeher, Jürgen/ <i>"Dann Barg er das Haupt in des Helnes ehernen Schirm". Ein eisenzeitlicher Helm aus Boğazköy</i>	113
Belli, Oktay/ <i>Yukarı Anzaf Kalesi'nde Bulunan Bronz Disk Üzerindeki Tann Şiirini Betimi</i>	119
Belli, Oktay – Avcı, Can/ <i>Törensəl Urartu Bakraçları</i>	127
Bielefeld, Doris/ <i>Ein Sarkophag mit Heraklesszenen in Aphrodisias</i>	135
Borchhardt, Jürgen/ <i>Hurtutuwei von Myra und die sogen. Pigeonhole-Tombs: Eingestellte Felsfassadengräber in Lykien</i>	145
Börker-Klähn, Jutta/ <i>Die Leute vom Göllüdağ und im Königreich Tyana</i>	163
Bruns-Özgan, Christine/ <i>Ein neues archaisches Kopffragment aus Knidos</i>	201
Büyükkolancı, Mustafa/ <i>Termessos QI Anıtı ve Iphigenia Kabartmaları</i>	209
Chaisemartin, Nathalie de/ <i>Note sur le sarcophage de Thessalonique conservé au Musée du Louvre</i>	219
Courtils, Jacques des/ <i>Xanthos et la conservation du patrimoine culturel dans l'antiquité</i>	231
Çelgin, A. Vedat/ <i>Coğrafi Koşulların Antik Kentler Üzerindeki Şekillendirici Etkisine Karakteristik Bir Örnek: Yukarıkaraman (Anydros ? - Eudokias ?)</i>	239
Çiğ, Muazzez İlmiye/ <i>Sümer Tann Evleri</i>	251
Çilingiroğlu, Altan/ <i>Silah, Tohum ve Ateş</i>	257
Darga, A. Muhibbe/ <i>Şarhöyük-Dorylaion (Eskişehir) Kazılarında Hitit Buluntuları (1989-2003)</i>	269
Diler, Adnan/ <i>Erzurum Arkeoloji Müzesi'nden Bir Pışmış Toprak Boğa "Bibru"</i>	285
Engelmann, Helmut/ <i>Tiberius Claudius Flavianus Eudemos und das Theater von Patara</i>	293
Fittschen, Klaus/ <i>Ludwig Ross in Lykien</i>	297
Frey, Otto-Herman/ <i>Zur Statue des Galliers, der sich und sein Weib tötet, aus der Sammlung Ludovisi in Rom</i>	309
Froning, Heide/ <i>Das sogenannte Harpyien-Monument von Xanthos. Überlegungen zur Form und Funktion sowie zur Interpretation des Reliefschmucks</i>	315
Grassinger, Dagmar/ <i>Frauenraub auf einem kleinasiatischen Sarkophag</i>	321
Hellenkemper, Hansgerd/ <i>Attalos und Attaleia</i>	331
Hesberg, Henner von/ <i>Navicella – Römische Marmorbrunnen in Schiffsform</i>	337
Himmelmann, Nikolaus/ <i>Archaische Brunnenhausbilder</i>	351

er, Friedmund/ <i>Eine bronzezeitliche Stadtmauer von Troia (Restitutionsversuch einer zinnenbekrönten Palisade mit Schwergewichtsmauer)</i>	359
ül/ <i>Hellen Düşüncesinde "Teklik İçinde Çiftlik" Kavramının Kökeni ve Anadolu'daki İzleri</i>	369
Havva/ <i>Zum Totenkult in Lykien II: Schlachtopfer an Lykischen Gräbern</i>	379
smanoğlu, Mehmet/ <i>Urartu Kaya Mezarlarının Kökeni Üzerine</i>	419
in, Nurettin/ <i>Argonautlar Mitolojisine Göre Kyzikos Kentinin Topografik Yapısı</i>	423
ann, Manfred/ <i>Holz für Troia – Zur Flöberei auf dem Skamandros/Xanthos</i>	427
t, Taner – Grosche, Götz/ <i>Das Bouleuterion von Patara/Ein vorläufiger Bericht über die bisherigen Grabungen</i>	439
Veli/ <i>Pisidia Kenti Pednelissos'tan Yarım İşlenmiş Girlandlı Lahit</i>	461
, Peter/ <i>Fragment einer ‚stemmed cup‘ im Mycenaean Pictorial Style</i>	471
ii, Wolfram/ <i>Zur Lage des Artemis-Heiligtums von Perge</i>	479
hner, Jutta/ <i>Eine spätantike Idealstatue in Villa Medici</i>	493
h, Andrea – Gans, Ulrich-Walter/ <i>Ein kleiner Unbekannter aus Smyrna in Marburg</i>	499
Ulrike/ <i>Zu einem bronzezeitlichen Elfenbeinkopf aus dem Artemision von Ephesos</i>	505
r-Karpe, Andreas/ <i>Ein späthethitischer Löwe aus Ostkappadokien</i>	513
Mehmet – Güllüce, Hamza/ <i>Tuğlu Resimli Kaya Mezarı</i>	519
ı, Ramazan/ <i>Ein Säulensarkophag aus Nikaia (Iznik)</i>	549
iel, Coşkun/ <i>Ankara, Turgut Tokuş Koleksiyonu'nda Saklanan Krater</i>	561
ı, Haldun/ <i>Gümüşhane/St. John Prodromos Manastırı (İmera Manastırı) ve Olucak Köyü Kiliseleri</i>	567
a, Vecihi/ <i>Körtik Tepe: An Early Aceramic Neolithic Site in the Upper Tigris Valley</i>	585
ngo/ <i>Flechtbänder und Schlaufenbänder: Eine ägäische Entwicklung oder eine Übernahme aus dem Vorderen Orient?</i>	601
n, Friedhelm/ <i>Zum Problem von Kultstätten und Kultbildern der anatolischen Muttergöttin im 8. Jh. v. Chr.</i>	611
, Wulf/ <i>Überlegungen zum römischen Kaiserkult in Priene</i>	623
lds, Joyce/ <i>Aphrodisias and Aphrodisians in the inscriptions on garland-sarcophagi</i>	627
cheid, Frank/ <i>Regionale Moden bei Gladiatoren und athletische Eurhythmie eines Kochtopfes: Vier neu gefundene Grabreliefs aus Mylasa</i>	631
oğlu, Aslı/ <i>Bir Musa Heykeli Işığında Tralleis ve Rhodos Ethileşimi</i>	649
hner, Andreas – Bucak, Eyüp/ <i>Geç Hitit ya da Geç Asur? Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde Yeni Bir Ortostat</i>	659
ienburg, Konrad/ <i>Zu zwei pästanischen Vasen in Privatbesitz</i>	671
altz, Bernhard/ <i>Ungewöhnliche Amazonenbilder in Kaunos</i>	685
er, Christof/ <i>Der Archiereus Embromos aus Arykanda und seine Familie</i>	691
l-Alanyalı, Feriştah/ <i>Wasser und Baum als Kultobjekte im Felsheiligtum am Panayırdağ</i>	701
idou-Tiveriou, Thea/ <i>Girlandensarkophage nach aphrodisiasischen Vorbildern in Thessaloniki</i>	711
erer, Lâtife/ <i>Eine neue Replik des Apoll vom Belvedere: Ein Terrakottakopf im Museum von Kayseri</i>	719
, Mustafa/ <i>Pisidia Antiocheiası Erosu</i>	731
oğlu, Turan/ <i>Morah: A Neolithic Mound in Central-Western Anatolia</i>	743
ıçu, Ali Yalçın/ <i>A Sculpture of Orpheus from Parium</i>	753
şlı, Recai/ <i>Likya Dilinde Ünvanlar</i>	761
ul, Musa/ <i>Observations on the Çan Sarcophagus</i>	769
ım, Abdüsselam/ <i>Halep'te Türk Kültür Varlığı</i>	777
le, Michael/ <i>Ein toter Lykier in Pidasa</i>	791
e, Henning/ <i>Zu Diogenes und Antisthenes</i>	797
, Ahmet/ <i>Allianoi Nymphesi</i>	803
ış, Hüseyin/ <i>Gümüşhane/Santa (Dumanlı) Kiliseleri</i>	817